

'Hitler was geen monster en ook geen übermensch.' Ware woorden van Rochus Misch, de laatste lijfwacht van Adolf Hitler, die in de zomer van 2013 *overleed*. *Het enige wat de Führer interesseerde* was dat Duitsland de gestelde doelen zou bereiken. Al als jongeling koerste Hitler af op een Totallösung, die uiteindelijk uitmondde in de 'Endlösung'. Vooral zijn jeugd is voor velen in nevelen gehuld. Een reconstructie.

Tekst en foto's: Peter van Leeuwen ©

1

Hitler, de jonge jaren

De serveerster in Brauhotel Weitra kijkt me doordringend aan. Haar grote ogen boren tot op het bot. Een seconde slechts, dan dooft het vuur en keert haar blik terug naar normaal. Ze lacht en vraagt of ik nog 'een Piff wens'.

Die was raak.

Nog in de ban van haar ogen, precies dezelfde als die van Klara Hitler, de moeder van, vergeet ik te vragen of ze vanachter misschien Hütler, Schmidt, Koppensteiner of Pölzl heet. Die namen - de naam Hitler komt, zo ver bekend, hier sinds de oorlog niet meer voor - kunnen duiden op een mogelijke familieband, wat met zulke hypnotiserende ogen niet uitgesloten is. Ik zou het graag

weten, maar 'mijn' serveerster is al verdwenen en het management doet geen mededeling over privé zaken.

Ik ben in het Waldviertel, noordwestelijk van Wenen, in het hart van Europa. De binnen door wegen slingeren zich door een streek die tot ruim 500 meter boven de zeespiegel reikt. Het gaat door beboste heuvels en langs meren, over golvende akkers en diepe, in het verleden moeilijk overbrugbare, dalen. De dorpen liggen ver uiteen, veelal aan oude, nu geasfalteerde en verbrede, landwegen die zich van de hoofdweg aftakken. Vaak staat er niet meer dan een handvol goed onderhouden huizen. Dat hier ooit arme boeren zwoegden is tegenwoordig moeilijk voorstelbaar.

In deze streek liggen de wortels van Adolf Hitler. Zijn grootouders, vader, moeder, tantes, ooms, neven en nichten, allemaal kwamen ze van hier.

In de jaren dertig van de negentiende eeuw woonde in Strones, aan de weg Zwettl - Horn, Maria Anna Schicklgruber, dochter uit een gezin van elf kinderen. Zij was de moeder van Alois, Hitlers vader. Vlak voor het gehucht Franzen liggen de fundamenten van het dorp, meer is er niet over van Strones.

Strones was een van ruim veertig dorpen in het Waldviertel die kleinzoon Adolf, na de annexatie van Oostenrijk in 1938, met de grond gelijk liet maken. 6.200 Inwoners moesten gedwongen verhuizen voor de aanleg van de - nog altijd bestaande - Truppenübungsplatz

Allentsteig, met een omtrek van ruim 200 km² het grootste militaire oefenterrein in het toenmalige Duitsland.

Waarom vernietigde Hitler zijn 'Ahnengrund'? Daar zijn diverse redenen voor. De meest voor de hand liggende: het was de beste plek, weinig huizen, weinig mensen, maar er waren in het rijk ook andere en betere plekken voor een grote oefenplaats voorhanden.

Wagner was cocaine voor Hitler

Graven we dieper: de Führer was helemaal niet geïnteresseerd in familiebanden. Hij was de held, de gigant die uit het niets kwam en in het niets zou verdwijnen, zo wilde de Führer het. Dit idee onttrok hij aan heldensagen, mythes die hij beluisterde in de muziek van Richard Wagner, de componist waarvoor hij een ongetemde passie koesterde. Deze muziek bracht Hitler letterlijk in extase: het was zijn 'cocaine'. Tijdens zijn verblijf in Wenen zag hij de opera Lohengrin, met daarin een graalridder, tien keer.

Blonde mannen, blonde vrouwen van Teutoonse kracht en lengte, die elkaar groeten zoals de Romeinen deden met een welluidend 'Heil!' Dezelfde groet weerklonk in zijn jeugd in menig Oostenrijks café. Deze operafiguren, ontleed aan de Germaanse mythologie, verbeeldde voor hem de bewoners van het nieuwe rijk, dat zou bestaan uit louter eigen bloed, een rijk waarin de staat alle zorgen op zich nam. De familiegeschiedenis van de Führer stond mijlen ver af van de deze gedroomde wereld, ze was, zoals we zullen zien, zo bizar dat hij er maar liever het zwijgen toe deed.

Wagner is een belangrijke sleutel tot Hitler, zo niet de belangrijkste. Anders gezegd, veel van Wagner vinden we terug in de politiek van Adolf Hitler. Ein Volk, ein Reich, ein Führer, is identiek aan Wagners drang tot het creëren van een *Gesamtkunstwerk*, betaande uit woorden, muziek en toneel. Evenals Hitler gebruikte Wagner talrijke momenten om zijn publiek te verleiden, in zijn geval met mooie melodieën, 'gevoelsmomenten' aldus Wagner.

De componist was betrokken bij grootscheepse veranderingen in de muziek én de politiek. Zijn opera *Rienzi* - 'Heil dir, Rienzi unserm Volkstribun!' -, in 1840 gecomponeerd in Parijs, is een vooruitblik op het revolutiejaar 1848, toen de Europese vorstenhuizen wankelde. Achteraf gezien biedt deze melodieuze opera een doorkijkje naar de nazitijd, waarin de laatste tribuun, Rienzi, lees Hitler, in het brandende Capitool ten ondergaat. En vergeet natuurlijk Wagners haat tegen de Joden niet. De componist werd zo vaak achterna gezeten door zijn Joodse schuldeisers dat hij als vanzelf een diepe verachting koesterde voor alles wat Joods was. Zijn vrouw Cosima, de dochter van Franz Liszt, overtrof hem zelfs in die haat.

2

'Ob Jud, ob Christ ist einerlei – in der Rasse liegt die Schweinerei!'

Adolf kende Wagners leven uit en te na. Door zijn opera's, vol onheilspellende krachten, droomde de neurotische Hitler zich van jongs af een held, een verlosser, een mysticus, compleet met rituelen en symbolen. Door zijn zelfmoord creëerde hij zijn eigen mythe, die grotendeels ontrafeld is, maar zijn levensloop blijft boeien en laat die van Mussolini, Stalin en Churchill ver achter zich. Ondanks alles was hun persoonlijk leven tamelijk 'normaal'. Dat van Hitler niet, al was het verre van heldhaftig, zeker niet in de voorrondes naar de macht en ook niet daarna. De feiten op een rij.

De 42-jarige Maria Schicklgruber beviel op 7 juni 1837 van Alois. Hij kreeg aanvankelijk de achternaam van de moeder. Wie was de vader? Al snel deden geruchten de ronde dat de verwekker wel eens een Jood zou kunnen zijn. Maria was een tijd in Wenen hulp in de huishouding geweest bij een Rothschild, een Jood - ook ene Frankenger uit Graz werd genoemd. Was hij, of iemand uit die familie, de dader, de vader? De verhalen werden na de machtsovername steeds hardnekkiger en zelfs tot lang na WO2 waren er hele volksstammen die geloofden dat de vernietiger van de Joden zelf afstamde van Joden. Nooit is er iets van waar gebleken. De hele zaak smoorde toen DNA-tests, afgenomen bij nog levende familieleden van Hitler, aantoonde dat Alois regelrecht afstamde van de mannelijke lijn van de Hiedlers, ook wel geschreven als Hütlers. Een Jood was dus met zekerheid niet de vader. Blijft het raadsel van de ware vader: was het de molenaars leerling Johann Georg Hiedler of zijn broer Johan Nepomuk, die zijn naam als Hütler schreef? Dat de vaker voorkomende naam Hitler jarenlang op diverse wijzen werd geschreven is in het geval van de hoofdpersoon een vreemde speling van het lot.

De angst dat een Jood de verwekker van Alois zou kunnen zijn past in een tijd dat menig Oostenrijker, die in het Waldviertel niet uitgezonderd, zich al ver voor de nazitijd keerde tegen al het vreemde. De algemene stelregel was: Oostenrijk voor de Oostenrijkers, beter gezegd: voor Duitstaligen. 'Durch Reinheit zu Einheit', luidde de stelling van de nationalist en grootgrondbezitter Georg Heinrich Ritter von Schönerer (foto), die in Zwettl, de hoofdplaats van het Waldviertel, aan het einde van de negentiende eeuw een landbouworganisatie oprichtte. Daarmee oogstte hij veel succes en sympathie bij de veelal arme boerenbevolking die hem, de grote politicus die 'de kleine luyden' met veel respect behandelde, een grote uitzonderding in die tijd, op handen droeg. Uit eigen zak betaalde hij voor menig gehucht in de streek de brandweer, de bibliotheek, sporttoestellen voor de jeugd en hier en daar zelfs een zwembad. Verder zorgde hij voor een ongevallenverzekering en maakte een eind aan kinderarbeid. Bovendien, en ook dat was geen kleinigheid in het kaiserlich und königlich bestierde Oostenrijk, organiseerde hij vrijheid van pers en vergadering. De boeren vereerden Ritter von Schönerer, die de bevolking, ondanks al het goede wat hij deed, vergiftigde met uitspraken als: 'Ob Jud, ob Christ ist einerlei – in der Rasse liegt die Schweinerei!' Woorden die menig, ook de jonge Adolf, zeer aanspraken. Later zou Hitler zich 'een onverbloemd Schönereriaan' noemen. Hij effende de weg naar de macht volgens dezelfde politieke principes als zijn grote voorbeeld.

Georg Heinrich Ritter von Schönerer was totaal onbekend in de tijd van Maria Schicklgruber. De edelman werd geboren in 1842, hetzelfde jaar waarin de toen 47-jarige Maria in het huwelijk trad met de drie jaar oudere molenaars leerling Johann Georg Hiedler. Dat gebeurde in de

romaanse St. Peterskerk in het op luttele kilometers van Strones gelegen Döllersheim.

Sinds de Tweede Wereldoorlog is de kerk uit de twaalfde eeuw een ruïne, aan flarden geschoten door de artillerie, eerst schoot de Wehrmacht, toen de Russen. Ook van de rest van Döllersheim is niet veel meer over dan door bomen en struiken overwoekerde muren. Alleen de gehavende dorpsfontein staat nog overeind.

Achter de kerk ligt de begraafplaats. Daar ergens, niemand weet waar, moeten de resten van Maria Schicklgruber liggen. Zij overleed op 12 november 1847, 52 jaar jong, aan tbc. Het graf was al verdwenen toen kleinzoon Hitler de politieke ladder beklom. Na de Anschluss kreeg zijn

grootmoeder een -
verdwenen - eervol graf
tegen de kerkmuur.

Eenmaal per jaar, op
Allerzielen, is deze
doodstille dodenakker het
jachtterrein van
Oostenrijkse spokenjagers,
die er met
opnameapparatuur de
stemmen van de doden
menen te kunnen 'vangen'.

Die van Maria hebben ze nog steeds niet.

Wat gebeurde er na haar dood met de toen 10-jarige Alois? Hij bleef bij zijn 'vader', zou je denken. Nee, hoewel de 'vader', Johann Georg Hiedler, in het doopboek van de parochie Döllersheim vermeld staat als de vader van Alois en het Derde Rijk hem officieel beschouwt als 'opa' van de Führer, verdween hij na de dood van zijn vrouw naar de achtergrond. Wellicht was

behoorlijke erfenis.

hij financieel niet in staat voor de knaap te zorgen? Dat kan, hoe dan ook: Alois verkast naar het 50 kilometer verder gelegen Spital waar de 'rijkere' broer van zijn 'vader' woont, Johann Nepomuk, die de verzorging van het kind op zich neemt. Was hij wellicht de echte vader? De bloedbanden waren in elk geval sterk genoeg om Alois later te verblijden met een

Van Schicklgruber naar Hitler

Vier kilometer van Weitra maakt de weg een bocht naar rechts, dat is de oude landweg naar Spital. Een handvol huizen, een kerk op een heuvel, meer is er niet. In al die

jaren lijkt hier niets veranderd, alleen de weg door het dorp is verhard. Geen winkels, alleen een telefooncel en aan het begin van de bebouwing een café waar naar verluidt een ver familielid van de Führer achter de tap staat. De naam Hitler is weggepoetst, niemand wil hem nog in de mond nemen, zeker niet in het openbaar. Ook in het café haalt de waard bij het noemen van de naam Hitler de

schouders op. Door die verdoemde tijd is lang geleden al een dikke streep gezet.

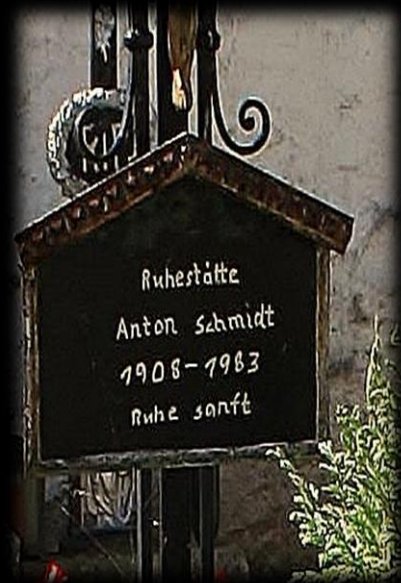
De boerderij waar Alois zijn jeugd doorbracht (foto boven) staat er nog en ziet er - oude prentbriefkaarten in ogenschouw genomen - vrijwel onveranderd uit, compleet met brandvijver voor de deur. Nog altijd is het nummer 36. Zoals veel boerderijen in het Waldviertel bestaat ook deze uit een langgerekt wit woonhuis met aangebouwde stallen. De grote staldeur is nog intact, die was al te zien op ansichten uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Op veel van die kaarten prijkt boven de boerderij een bloedrode zon met ingetekende swastika.

Lang geleden was Spital een barmhartige plaats, een doorgaansoord voor pelgrims. Zieken konden er terecht in een hospitaal, het enige in de verre omgeving. Op de begraafplaats bij de kerk staan drie kruizen met de naam Schmidt, neven en nichten van de Führer. Eerder was er ook een gedenksteen voor neef Gottfried Hütler, die

sneuvelde in '42 (foto uit Life, 1950). Het graf van Anton Schmidt, een neef, is er nog. Hij stierf in 1983.

Toen de Russische speciale eenheid - Sjmeret Sjponam - in '45 Spital aandeed

arresteerden ze vijf familieleden van de Führer. Ja, ze waren partijlid geweest, zoals iedereen in dit gebied, maar meer dan toespraken van Adi op de Volksradio beluisterd hadden ze niet gedaan. De Sovjets versleepten er vier naar het oosten waar ze niet overleefden. In Döllersheim braken de Russen het 'graf' van Maria Schicklgruber open, natuurlijk vonden ze niets.

In Spital verkeert de kleine Alois vaak bij de familie Pölzl, Johanna Pölzl, de moeder van de op 12 augustus 1860 geboren Klara, de latere vrouw van Alois, was een nicht (in de tweede graad), een geboren Hüt(t)ler. Johanna was de dochter van Johann Nepomuk Hüt(t)ler (Hiedler). Stel nu dat Nepomuk de verwekker was van Alois en niet zijn oudere broer Johann Georg, dan zou de inteelt compleet zijn. Bewijs ontbreekt, maar het is niet ondenkbaar in een afgesloten boerengemeenschap waar de niet onbemiddelde Johann Nepomuk gold als een goede partij.

Op de dorpsschool in Spital steekt Alois weinig op. Tenslotte dreigt hij als schoenlapper te belanden op de grote hoop armoedzaaiers die het Waldviertel doorkruisen. Hij heeft echter genoeg avontuurzin, beter gezegd: hij beschikt over een rusteloze aard en zoekt het hogerop. Hij wandelt naar Wenen, waar dan bijna 400.000 mensen wonen. Als hij Wenen binnenkomt zijn ze bezig met de sloop van de stadsmuur. Op de vrijgekomen grond ontstaat de Ring met het parlement en andere imponerende gebouwen, waar zijn zoon later verzot op was.

Het valt Alois op dat de stad knipt voor scherp gesneden geüniformeerden met sabels en knevels, dat ligt hem wel. Voor een jongen uit de provincie is het in het aan streng hiërarchische

wetten onderhevige k.u.k vorstendom Oostenrijk-Hongarije geen kleinigheid om zo'n 'hoge' positie te verwerven. Hij studeert ijverig en weet het klaar te spelen douanier te worden, een functie waarin hij veertig jaar werkzaam zal zijn, laatstelijk als Zollhauptbeambter. Het brengt hem het voor die tijd goede salaris van 1.100 gulden per jaar, exclusief allerhande toeslagen.

Een dag voor zijn 39ste verjaardag, we schrijven het jaar 1876, loopt hij met Johann Nepomuk Hütler van Spital naar Weitra. Ze melden zich bij de kerk, bij notaris Joseph Penkner met het verzoek de achternaam Hütler te veranderen in het beter klinkende Hitler, een achternaam die niet zelden voorkomt, bovendien kort is, goed in het gehoor ligt en gemakkelijker te schrijven dan Hiedler of Hütler. Al deze namen hebben dezelfde betekenis: kleine boer. Op zijn verjaardag wordt de naam Hitler bezegeld in het kerkregister van Döllersheim. Een jaar later is de naam ook goedgekeurd door het keizerrijk en daarmee officieel. Alois verbreekt alle banden met de Schicklgrubers, waarvan de nazaten niet meer traceerbaar zijn. Voortaan gaat hij door het leven als Alois Hitler.

4

Alois trouwt jonge vrouwen

De voormalige bewoner van het Waldviertel bereikt veel, veel meer dan menig ander uit zijn klasse. Alois is een 'streber', hij neemt zijn werk uiterst serieus. Op zijn post is hij de plichtsgetrouwe modelambtenaar, steeds de keizer erend. De meeste collega's nemen het werk niet zo nauw, ze hebben een hekel aan hun stipte chef, die buiten diensttijd anders is, een bon vivant, een vrolijke drinker, die zijn privé-mening met verve brengt, al zal hij zijn 'grote baas', de keizer, nooit door het slijk halen. Ondertussen brengt hij menig vrouwenhoofd op hol.

Op het moment van de naamsverandering werkt Alois Hitler in Braunau am Inn, waar hij op 36-jarige leeftijd trouwde met de 50-jarige (!) Anna Glassl, dochter van een beambte. Ze heeft centen maar is vaak ziek; kinderen kan ze niet krijgen. Om aan zijn ruim bemeten behoefte aan seks te komen en een kinderwens in vervulling te laten gaan, start Alois een verhouding met de 17-jarige Franziska Matzelsberger (Fanni) uit het nabijgelegen Weng im Innkreis. Zij serveert in Gasthaus Streif in Braunau am Inn.

Tegenwoordig zouden we Alois brandmerken als pedofiel maar vergeet niet, in die tijd was de kindersterfte abnormaal hoog, als vrouw kon je niet vroeg genoeg beginnen aan een gezin. Dat maakt de onfrisse gedachte dat Alois de ziekelijke Anna Glassl alleen om haar geld trouwde bijzonder groot. Hoe dan ook allengs komt Fanni, zoals hij haar noemt, bij hem thuis in de Gasthof Dafner, Vorstadt 219 (sinds eind 1912 Gasthof des Josef Pommer, Salzburger Vorstadt 15. Pommer maakte van zijn zaak een begrip in Braunau am Inn). Daar werkt zijn 15-jarige achternicht Klara Pölzl in de huishouding. Als Fanni niet aanwezig is, en Anna boven ligt te slapen, slaat hij liefdevol een arm om zijn achternicht, die er altijd is en alles slaafs toelaat. Wanneer Fanni hen betrapt volgen er hoog oplopende ruzies. Ten slotte verlaat Klara op bevel van Fanni, en tot verdriet van Alois, het appartement.

In 1880 laat Alois zich van tafel en bed scheiden van de zieke Anna. De bloedjonge Fanni neemt haar plaats in. Amper twee jaar later brengt ze in Wenen Alois jr. ter wereld (13 januari 1882). Het kind krijgt aanvankelijk de achternaam Matzelsberger. Later erkent Alois hem als zijn zoon. Als Anna in 1883 overlijdt, loopt Fanni alweer rond met een dikke buik.

Amper zes weken na de begrafenis van Anna trouwt de 46-jarige Alois met Fanni, die op 28 juli 1883 een dochter, Angela, ter wereld brengt.

Nog geen jaar later kantelt Fanni's gezondheid, ze hoest zich de longen uit haar lijf. Er zit bloed in het sputum. Het ergste is al gauw bewaarheid: tering.

Alois is in zorgen. Het grootste deel van de dag is hij op zijn post bij de stalenboogbrug over de Inn, de grens tussen Oostenrijk en Duitsland. Hoe kan hij zijn gezin in deze donkere tijd het best verzorgen? Klara (foto) biedt uitkomst. Ze komt direct uit Spital en pakt de vertrouwde taken weer op. Oom Alois verzorgt haar goed. Wanneer de 23-jarige Fanni in augustus 1884 aan tbc overlijdt, is Klara zwanger. Trouwen ligt in de rede. Echter, zo gemakkelijk gaat dat niet: de 24-jarige Klara is immers een nicht van de dan 47-jarige Alois. Om te huwen is dispensatie van de kerk vereist. Die krijgen ze. De druk bezette douanier heeft immers een vrouw nodig die omziet naar zijn kroost. Bovendien is Klara zwanger en om een

zwangere vrouw alleen te laten staan.... De rooms-katholieke kerk knijpt een oogje toe, het is immers 'maar' een nicht van de tweede graad. Hoewel het incest is kijkt ook niemand van de familie in het Waldviertel er van op. Bloedschande is niet ongewoon in die afgelegen streek. Ze trouwen in 1885 op 7 januari om zes uur in de ochtend in de St. Stephan in Braunau am Inn. De huwelijksplechtigheid is sober, er is geen feest. Fanni indachtig? Na afloop vertrekt Klara naar de herberg, Alois gaat naar de douanepost.

Vijf maanden later bevalt Klara van Gustav. Twee jaar later overlijdt de knaap aan difterie. Na Gustav volgen Ida en Otto. Otto overlijdt kort na de geboorte, Ida sterft, nog geen jaar oud, in 1887 eveneens aan difterie. De moeder is radeloos. Dan in 1889, op Goede Vrijdag 20 april, om half zeven in de avond, buiten is het zeven graden Celsius, bevalt ze van Adolf (edele wolf) - foto. Alois is dan 58 en al met pensioen. In de daaropvolgende jaren verwekt hij bij Klara nog twee kinderen: een zoon, Edmund, die in 1900 aan de mazelen sterft, en in 1896 komt - in Hafeld - Paula. Van de zes kinderen die Klara ter wereld bracht overleven alleen Adolf en Paula. Zij zou ze tot in het oneindige bemoederen.

Een jaar voor Adolfs geboorte overlijdt Johan Nepomuk Hitler. Alois ontvangt een erfenis van vierduizend gulden. Dat bedrag besteedt de pensionair aan een boerderij in Wörnharts, twee kilometer oostelijk van Spital. De Ahnengrund blijft trekken, hoewel hij die allang ontgroeid is. Hij heeft al meer gezien dan menig inwoner van het Waldviertel, behalve Wenen en Brauna am Inn verbleef hij voor zijn werk in Passau, Saalfelden en Linz. Nergens blijft hij lang, ook niet in

Braunau, geen woning of pension lijkt hem te kunnen binden. Nog eenmaal wil hij zijn geluk als hobbyboer beproeven. Hij verkoopt het bezit in Wörnharts en verkast begin 1895 met het gezin naar het landelijk gelegen Hafeld bij Lambach.

Bij restaurant Fischer-Stuben Delphi in Hafeld gaat een weg langs een kristalhelder beekje. Rechts daarvan staat de boerderij Rauscher Gut (foto links) waarin het gezin woonde. Het land (links onder) dat Alois bewerkte had een oppervlakte van 36.000 vierkante meter, een behoorlijk bezit. Alois hield zich er bezig met het kweken van appels en peren en zijn lievelings-hobby, de bijenteelt. Vanaf het erf kun je bij mooi weer de besneeuwde pieken van het Toten Gebirges zien.

Door de week liep

Adolf naar de dorpsschool aan de voet van de kerk in het naburige Fischlham. In 1939 keerde hij er terug als de Führer. Hij zat in dezelfde schoolbank als toen.

Op de muur van de school, nu een tweedehandswinkel, is een zwarte gedenksteen aangebracht met de mededeling dat Adolf Hitler hier lezen en schrijven leerde, niet ter ontwikkeling van zichzelf maar ter vernietiging van de mensheid. Aan het eind van de negentiende eeuw kon niemand vermoeden dat dat kleine, onopvallende bleke, magere jongetje met zijn rugzak, stevig voortstappend langs de ruisende Alm, later de veroorzaker zou zijn van zoveel ellende.

5

Lambach, de swastika *gespot*

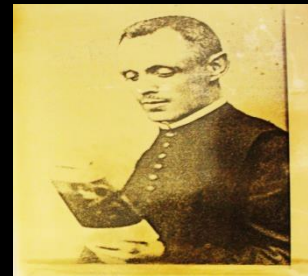
Een paar keer per week wandelde Adolf over het voetpad langs de Traun naar het Benedictijns klooster in Lambach, waar hij als koorknaap zangonderricht genoot.

Het klooster, gesticht in het jaar duizend, is het meest imponerende gebouw in Lambach. In oude tijden was de stad een pleisterplaats op de route Salzburg - Wenen v.v. Iedereen kwam er door. In januari 1769 waren Mozart en zijn vader in het stift te gast en schonken de abt een symfonie met het opschrift: *'Del Sigre: Wolfgango Mozart. Dono Authoris 4.ta Jan. 769'*. *Het werk is beter bekend als 'Alte Lambacher'* (KV 45a). Napoleon trok er met zijn legers door naar Deutsch-Wagram, ten noorden van Wenen, waar hij in 1809 slag leverde tegen de Oostenrijkers; zijn laatste grote overwinning.

Als koorknaap had Hitler toegang tot vrijwel alle vertrekken in het stift. Hij liep er over breed uitwaaiende trappen en door hol klinkende gangen. Op een dag zag hij daar een in steen uitgehouwen beeltenis van het zonnerad, het latere waarmerk van zijn partij. Hij was een jaar of acht, maar de swastika, van origine het teken van het goede, beet zich vast in zijn geheugen. Hetzelfde rad is nog steeds te zien, o.a. boven een deur aan de courzijde.

In het stift werkte de Oostenrijkse priester Josef Pointiller. Al voor de Anschluss verzette de benedictijn zich tegen de nazi's. Na de Anschluss week hij uit naar Hongarije, vervolgens naar Slowakije. In het najaar van '44 arresteerde de Gestapo hem omdat hij aan de abt van een Hongaars klooster exacte mededelingen deed over de manier waarop de nazi's tekeer gingen. Op 15 december van dat jaar werd hij veroordeeld. 'Sie müssen sterben, damit das Deutsche Volk leben kann!', schreeuwde Roland Freisler, president van het Volksgerechthof in Berlijn. Pointiller werd op 9 februari 1945 onthoofd in de gevangenis München-Stadelheim.

Die menselijke tragedie was nog ver weg toen de Hitlers in Hafeld woonde. Vader Alois maakte daar dezelfde fout die veel gepensioneerden maken, hij nam te veel hooi op zijn vork. Het onderhoud van 3,6 hectare landbouwgrond heeft meer voeten in aarde dan goed is voor een simpele hark, schep en schop. Het onderhoud van het kleine landgoed kostte te veel geld en tijd en de verdiensten vielen tegen. Bovendien werd hij hondsme van het harde werken dat zijn lichaam niet meer aankon.

Na twee jaar hield Alois het voor gezien - hij hoefde er ook niet van te leven, zijn pensioen, aangevuld met de opbrengst van de verkoop van de boerderij en de grond, waren ruim voldoende - en sleepte het hele gezin mee naar een Gasthaus in Lambach (Alois had een voorliefde voor wonen in Gasthäuser). Het was niet hun laatste onderkomen. In de loop van een jaar betrokken de Hitlers twee verschillende woningen in Lambach. Uiteindelijk begon het bij de rusteloze Alois alweer te kriebelen. In 1898 stapte het gezin opnieuw op een boerenkar, nu naar het landelijk gelegen Leonding bij Linz.

Het kale vlak is het graf van Hitlers ouders in Leonding. Het grafmonument is in 2012 verwijderd.

6

'Daheim war er streng, kein Feiner...'

Bienenweg heet de weg achter de kleine woning in Leonding, alsof de gemeente in stilte de hobby van de vader eert. De voorzijde van het huis nummer 16 ligt aan Michaelsbergstrasse, tegenover de begraafplaats waar de ouders van de Führer hun laatste - jarenlang goed onderhouden - rustplaats vonden. In 2012 werd het grafmonument verwijderd. 'Te veel aandacht van neonazi's', aldus een gemeenteambtenaar. Maar het bezoek blijft komen, en iedere lokale bezoeker zal je, uit dank voor je belangstelling, de plaats van het beroemde/beruchte graf wijzen.

Het is moeilijk voorstelbaar dat Hitler in de tuin van het kleine huis en op het land er naast, waar nu sociale woningbouw staat, met vriendjes indiaantje en cowboy speelde. Winnetou en Old Shatterhand, de door Karl May gecreëerde figuren, waren zijn idealen. "Tijdens die spelletjes was hij altijd de leider", vertelde zus Paula (foto) in de jaren vijftig aan journalisten. Zijzelf was in alles het tegendeel van haar broer. Historici noemen haar, in vergelijking met haar broer, 'een absolute niets'. Haar hele leven bleef ze ongehuwd. Ze stierf op 1 juni 1960 in Berchtesgaden, waar ze woonde aan de Hansererweg 1 in een uiterst klein, slechts zestien vierkante meter, vochtig en goedkoop huurappartement, recht tegenover het overmaatse Hauptbahnhof uit de tijd dat Berchtesgaden, na Berlijn, de tweede residentie in Duitsland was. De daden van haar broer, van wie ze tijdens de oorlog gedwongen in de anonimiteit moest leven onder de achternaam Wolf, verdedigde ze tot het laatste moment – 'Ich glaube nicht, dass mein Bruder die Verbrechen anordnete, die unzähligen Menschen in den Konzentrationslager angetan wurden - oder dass er überhaupt über diese Verbrechen Bescheid wusste.' Ze hielp nazimisdadigers te vluchten naar Zuid-Amerika. Paula had gelijk toen ze zei dat we Hitler ook in de komende eeuwen zullen blijven bediscussiëren.

'Ich glaube nicht,
dass mein Bruder
die Verbrechen anordnete',
Paula Hitler

Het pastelkleurige woonhuis met het knalrode dak in Leonding waar, naar verluidt tucht en orde heersten, en de ongeduldige vader bij het minst of geringst overging tot het hanteren van de broekriem als zweep, is tegenwoordig een dependance van de Bestattung Leonding. Volgens in-siders moet het er destijds tussen vader en zoon vaak hard tegen hard zijn gegaan. De historicus Lou de Jong haalde in zijn Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog de voogd van Adolf en Paula aan, een vriend van de familie die hen werd toegewezen na de dood van de vader: 'Alois Hitler heette 'sehr rechthaberisch, leicht aufbrausend Daheim war er streng, kein Feiner, seine Frau hat bei ihm nichts zu lachen gehabt'.

Joseph Goebbels, minister van Propaganda in het Derde Rijk, stapte in Leonding met een gelukkig gevoel over de drempel: 'Hier kookte de goede moeder voor onze Führer', schreef hij verheugd in zijn dagboek.

Van het huisje langs de brandweerkazerne naar café Wiesinger zijn het 390 stappen. Alois dronk er vrijwel dagelijks zijn bier. Aan de stamtafel begroetten de gasten elkaar met 'Heil!', waarna ze de toestand in de

Donaurepubliek bespraken.

Thuis sprak Alois zelden of nooit over politiek, maar in het café voerde de ex-opperdouanier het hoogste woord. Door zijn autoritaire uitstraling luisterde men naar hem. Vaak vergat hij de tijd en dronk te veel, dan kwam zijn zoon hem uit de kroeg halen en bracht een beschonken vader thuis. Een reden waarom Adolf later zelden of nooit alcohol dronk. Ook tabak liet hij staan. Zijn vader was een verwoed pijproker, maar Adolf zou nooit roken. Na de 'Endsieg' wilde hij het roken zelfs totaal verbieden.

Alois was altijd kerngezond geweest. Tot op een dag in 1902 toen hij bij het kolensjouwen niet meer uit de kelder kwam. Hij lag er bewusteloos op de grond. Een arts constateerde een licht

herseninfarct. Al gauw had Alois er geen last meer van en pakte zijn dagelijks ritme weer op. Bloedverdunners als medicijn tegen een mogelijk nieuw infarct bestonden niet.

Op zaterdagochtend 3 januari 1903 maakte hij zijn gebruikelijke gang naar de Frühschoppen in café Wiesinger. Tijdens de discussie zakte hij, volgens de aanwezigen zonder enig geluid te maken, in elkaar. De haastig ontboden arts kon slechts de dood vaststellen. Alois overleed aan een embolie.

Tegenwoordig is café Wiesinger een pizzeria. De waardin toont je met genoegen de leren zitbank,

Woning Hitler in Leonding

die als kostbaar relict nog altijd dienst doet, waarop de 65-jarige dode op de dokter wachtte. Wel een kop koffie bestellen.

De dood van Alois was opnieuw een klap voor Klara en niet minder voor de 13-jarige puber Adolf en de 6 jarige Paula. Hoewel de voogd zei: 'Seine Frau hat bei ihm nichts zu lachen gehabt', vereerde zij de dominante Alois.

Volgens de weinige bekende van de familie hebben Klara en Alois een goed huwelijk gehad. Klara plooidde zich heel gemakkelijk naar de wensen van haar autoritaire echtgenoot. Tegen Adolfs latere jeugdvriend August Kubizek, zei ze: 'Was man sich als junges Mädel von der Heirat erhofft und erträumt, ist meine Ehe auch niet geworden. Aber wo kommt dies schon vor?'

Ze zou haar man na zijn dood nooit afvallen en Adolf lang voorhouden te leven naar de vurige wens van de vader: een goed ambtenaar te worden.

In dat laatste had Adolf allesbehalve zin, hij ging zijn eigen weg. Daarin evenaarde hij zijn vader die het gezin telkens op sleeptouw nam, van Gästehaus naar woning, en dan maar weer verhuizen, soms wel enkele keren per jaar. Over rusteloos gesproken. Vooral de kinderen werden er de dupe van, ze moesten zich keer op keer aanpassen. Het gezin was altijd in beweging.

Adolfs halfbroer, Alois Hitler jr. (foto), hield het allang niet meer uit. Na een ruzie met de vader verliet hij het huis in Hafeld voorgoed. In Leonding kwam hij zelden langs. Hij emigreerde naar Dublin, trouwde met een Ierse, waarbij hij een zoon verwekte, William Patrick Hitler, een ras opportunist. In de jaren dertig probeerde Patrick te profiteren van de roem van zijn oom. Hitler schoof zijn neef een baantje bij een autodealer toe. Dat vond Patrick te min. Hij vertrok met zijn moeder naar de Verenigde Staten waar hij zich tijdens de oorlog ontpopte als fel tegenstander van de nazi's. Uiteindelijk diende hij in de US Army. Zijn zonen, van de vier is er één in 1989 overleden, leven in Amerika onder de achternaam Stuart-Houston (Chamberlain). Die naam verwijst naar een van de grootste vooroorlogse nationalisten. Hun beruchte oom stemde volledig in met zijn theorieën.

Alois jr. (foto) overleed een groot deel van zijn leven. Hij opende in de tijd dat Adolf triomfen vierde een goed lopend café in Berlijn, aan de Wittenbergplatz. De klandizie, veelal soldaten, begroetten hem met 'Heil Hitler!' en een lach. Met zijn nieuwe, Duitse, vrouw kreeg hij een zoon, Heinz Hitler, die in '42 sneuvelde. In Berlijn werd hij uitgebombardeerd. Na de oorlog woonde Alois in een huurhuis in Hamburg waar hij in 1956 overleed, 74 jaar oud.

Op de Freinberg 'hat es angefangen'

Na de dood van haar man verruult Klara Pölzl met de twee kinderen de landelijke omgeving van Leonding voor de provinciehoofdstad Linz. Op de derde verdieping van Humboldtstrasse 31 (foto) vindt het gezin een nieuw onderkomen.

Tegenwoordig wonen er in het complex Turkse families. De achterkant is een opslagplaats voor vuilnis en het wassen van auto's. 'Hitler? 't Zal wel. Te lang geleden', zegt een bewoner, hij haalt zijn schouders op. Wat kan het hem schelen. Dat mag zo zijn, maar de puber die hier woonde was niet zo maar iemand. Hij sleepte de wereld mee in een van de meest dodelijke oorlogen, waarvan de nasleep nog jaren duurde. In feite tot 1989 toen de deling tussen oost en west aan zijn eind kwam, met als hoogtepunt de val van de Berlijnse muur.

De toenmalige woning had een keuken met groen geverfde meubels. Het daglicht viel door een raam met uitzicht op de binnenhof. In de woonkamer aan de straatkant stonden twee bedden, een voor Klara, de ander voor Paula. Aan de wand hing het portret van Alois in uniform, tegen de wand stond zijn pijpenrek. In een zijkamer sliep en studeerde Adolf. Olielampen en kaarsen zorgden voor de verlichting, elektriciteit ontbrak. Om naar het gemeenschappelijk toilet te gaan moest je de gang op. Je wassen deed je in een tobbe.

Van tijd tot tijd werd de boel opgevrolijkt door Hitlers halfzus Angela, die in de buurt woonde. Ze was zes jaar ouder dan Adolf en getrouwd met de belastingadviseur Leo Raubal, die echter zelden of nooit langskwam en graag de fles omarmde. Hij lag in de kling met Hitler die het niet kon verkroppen dat ook Leo hem aan een saaie ambtenarenbaan wilde helpen. Hij verachtte die alcoholist, die in 1910 stierf waarna Angela zelf de kost moest verdienen. Ze werkte onder meer in Wenen als hoofd van de mensa voor Joodse studenten. Na de dood van Klara, die haar stiefmoeder was maar door Angela werd beschouwd als haar echte moeder, hoorde ze niets meer van haar broer, die ze pas in 1920 weer ontmoette. Kort daarop vertrok Angela naar Hitlers residentie aan de Hintereck in Obersalzberg waar ze tot de komst van Eva Braun de huishouding

bestierde. Ze waarschuwde Eva dat je met Hitler niet kon samenleven, daarop werkte Eva haar de berg af.

In dezelfde periode begon Hitler een verhouding met een van Angela's dochters, Geli Raubal, die in 1931 met zijn pistool zelfmoord pleegde. Haar andere dochter, Elfriede, overleefde de oorlog en zou jarenlang het graf van de grootouders in Leonding verzorgen.

Angela hertrouwde met een bekend architect, Martin Hammitzsch, uit Dresden. In 1945 pleegde hij zelfmoord. Zij verhuisde naar de westerse geallieerde zone, naar Hannover, waar ze in 1949 overleed.

Terug naar Linz waar Adolf zijn vriend August Kubizek (foto links) laat weten: 'Er halte einen Brotberuf nicht für nötig'. Kunstenaar wil hij worden, het liefst kunstschilder, desnoods architect. Elk gebouw dat hem interesseert zet hij in een paar lijnen op papier. Het is de kunst die beiden bindt. Kubizek droomt van een toekomst als dirigent. De muziek is beider favoriet. Ze bezoeken vrijwel elk concert in Linz, zo goedkoop mogelijk, begrijpelijk, want geld hebben ze niet. Ze zien er alle opera's van Wagner. De staanplaatsen, waar ze elkaar voor het eerst ontmoette, zijn hun terrein. Daarna wandelen ze door Linz en omgeving, vaak tot diep in de nacht. Hitler, parmantig lopend met een wandelstokje, is degene die iedere uitvoering uitvoerig becommentarieert, en dat zeer gedegen doet, aldus Kubizek.

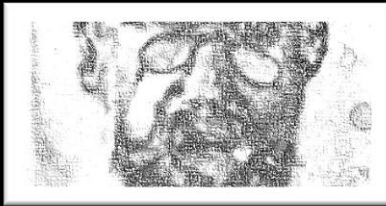
De omgang met Hitler is anders dan met andere leeftijdgenoten. Hitler bezoekt nooit cafés of dancings, zoals de andere jongens, is vaak ernstig en bemoeit zich met alles wat zich afspeelt in Linz en omgeving. Het valt August, Gustl, zoals Hitler hem steevast noemt, op dat zijn vriend enorm belezen is. 'Waar laat hij al die kennis', vraagt Kubizek zich af. Op het moment dat Adolf overloopt aan informatie en Gustl het voor onmogelijk houdt dat hij nog iets kan onthouden, stouwt Adolf er alweer nieuwe kennis in. Hij vergeet niets. Hitler beschikt over een ijzeren geheugen.

Hij praat honderduit. Overal geeft hij zijn mening over en vooral kritiek, heel veel kritiek. Hij zit vol vooroordelen. Zijn glas is altijd half leeg. Kubizek is verbaasd als Adolf zaken raakt waar Gustl alles vanaf denkt te weten, zoals de muziek, en dan toch nog door Adolf wordt overtroefd. Hij begrijpt niet dat iemand zo gemakkelijk, vooral ook zo overtuigend, kan praten en dan niet in het zangerige Oostenrijks, maar in het harde Duits. Kubizek vermoedt - heel aannemelijk - dat Adolf die klank heeft opgevangen tijdens het verblijf in de diverse grensplaatsen waar zijn vader werkte.

Belangrijker is dat zijn woorden Gustl meezuigen in een roes die hem al het andere doet vergeten. Tijdens zulke gesprekken vlammen Hitlers staalblauwe, hypnotiserende, ogen, ze lijken op vrouwenogen, net zo mooi en overtuigend. Het zijn dezelfde ogen als die van Klara, maar in zijn ogen schuilt meer: het lijkt alsof er een vuur in brandt, een vuur dat ieder woord als waarheid onderstreept. Terwijl Gustls oren toch ook registreren dat veel van wat Hitler zegt

behoorlijk overdreven is. Soms biedt hij tegenspraak, maar de 16-jarige duldt geen tegenspraak en kapt de negen maanden oudere Gustl met een handgebaar af.

Kubizek begrijpt niet dat Hitler, die zoveel leest, over zoveel kennis beschikt en zoveel meer te bieden heeft dan zijn generatiegenoten, geen enkele school heeft afgerond. Nergens lukt het. In 1900 gaat hij naar de Realschule in de Steingasse in Linz (enkele jaren na de verhuizing in 1909 spreekt men officieel van het Bundesrealgymnasium, later kortweg het Fadingergymnasium genoemd). In dezelfde periode dat Hitler hier lessen volgt krijgt ook de Jood Ludwig Wittgenstein, de filosoof, er les (het is niet bekend of ze contact hebben gehad. Veel later nemen ook Adolf Eichmann, een van leiders van de holocaust, en Ernst Kaltenbrunner, verantwoordelijk voor de 'rijksveiligheid', plaats in de schoolbanken aan de Fadinger Strasse. Fadinger was trouwens de aanvoerder van de boeren in de Oberösterreichischen Bauernkrieg van 1626). In elk geval wordt Adolf in 1904 van school gestuurd vanwege zijn slechte resultaten. Daarop ging hij ruim dertig kilometer verderop naar de Realschule in Steyr, maar ook daar is hij gesjeesd. Hitler maakte er geen geheim van: hij veracht het schoolsysteem, alleen zijn geschiedenis- en aardrijkskundeleraar in Linz, Leopold Pötsch (Poetsch) - zie krijttekening Hitler -, die prachtig vertelt over de Germanen en hun zeden en over de bloedband tussen Oostenrijk en Duitsland, ja die adoreert hij.

August verbaast zich er ook over dat Adolf vrijwel iedereen negeert, behalve hem, zijn moeder en soms Paula. Met zijn talenten en ideeën zou hij toch gemakkelijk het intellectueel debat met anderen kunnen zoeken. Zijn vriend wil daar niets van weten. Iedere suggestie voor een beroep, tekenaar en theatercriticus passeren de revue, vindt Hitler onzin. De waarheid is dat hij zich niets aantrekt van andermans mening: alleen wat hij zegt telt.

Hitler is lid van de bibliotheek boekwinkels. Hij verslindt ze, Al het andere vindt hij zich toch werkelijk als een zonder wandelstok en hoed.

zijn tijd. Hij scheldt op 'die

Hauptstrasse, die daar ... dansen. 'Dansen! Kubizek, sluit je oren en zie dan welke rare bewegingen de mensen maken, dat is toch geen gezicht!'

in Linz en leent boeken bij drie maar onthoudt alleen dat wat hem bevalt. burgerlijk gezwets. Daarbij gedraagt hij Spitzbürger, nooit verlaat hij de woning Daarmee voldoet hij aan de normen van slampampers in de cafés' in de

Geen vakantie gaat voorbij zonder een koffer vol met boeken mee te slepen naar Spital, waar hij veel tijd doorbrengt bij de familie. Hij is jong, bleek en mager, leest veel maar steekt, ter compensatie van het gratis verblijf, geen poot uit op de boerderij. Met een oom gaat hij geregeld naar Weitra waar hij aan het sap zit en de oom bier drinkt in een van de vele brouwerijen in het stadje waar de mensen, net als in Leonding, elkaar groeten met een ferm 'Heil!' en schamperen op 'dat vreemd volk uit Bohemen', dat nog geen twintig kilometer verderop ligt. Ondertussen spreken ze lovend over George von Schönerer, hun weldoener, die nu zelfs een eigen krant uitgeeft.

Na een uitvoering van Wagners magistrale opera *Rienzi*, doordeesemd 'vom Atem und Rhythmus jener Revolution die zehn Jahre später über deutschen Boden hinwegfegte und auch das persönliche Schicksal Wagners auf das heftigste berührte', noteert Kubizek in zijn boek *Adolf Hitler, mein Jugendfreund*, gebeurde het. Na de opera, waarin politiek de boventoon voert en menselijk gevoelens plaatsmaken voor rituelen en oorlog, gingen Adolf en hij, bij hoge uitzondering zwijgend, de ruim 400 meter hoge Freinberg op. (Kubizek) 'Adolf stand vor mir und nun ergriff er meine beiden Hände und hielt sie fest. Es war dies eine Geste, die sich bisher noch nie an erlebt hatte. Ich spürte am Druck seiner Hände, wie tief erschüttert er war. Seine Augen fieberten vor Erregung. (...) Allmählich sprach er sich frei. Bewegter flössen die Worte. Nie zuvor und auch später nie mehr habe ich Adolf Hitler so sprechen gehört wie in jener Stunde, da wir so einsam unter den Sternen standen als waren wir die einzigen Geschöpfe dieser Welt.'

Adolf zou zich daar hebben gezien als de toekomstig volkstribuun die het volk zou leiden.

*'Geschaffen hat er uns zum Volk.
Drum hört mich an und stimmt mir bei.
Es sei sein Volk und König Er!'*

Na beneden aan de berg afscheid van elkaar te hebben genomen, draaide Adolf zich om en ging opnieuw de Freinberg op. Jarenlang sprak hij nooit over deze gebeurtenis, tot 1939. Dat jaar bezochten Hitler en Kubizek het Wagnerfestival in Bayreuth, waar August deze gebeurtenis vertelde aan de schoondochter van Richard Wagner, Winifred Wagner. Hitler beaamde het verhaal en antwoordde ernstig: 'Dan hat es angefangen'.

Historici trekken het verhaal in twijfel, te geromantiseerd. Visioenen maken het allemaal mooier. Soms twijfelt niemand aan visioenen, zoals bij de filosoof Jakob Böhme uit Görlitz, een van de grootste denkers uit de zeventiende eeuw, die voortdurend bezield was van visioenen. Feit blijft dat Hitler de Freinberg altijd is blijven zien als de berg van de goden. Het was hier waarop hij zich, na de eindoverwinning, samen met Eva Braun, wilde terugtrekken op het terrein van het huidige Kollegium Aloisianum, een voormalig Jesuïtenklooster.

Vanaf de Freinberg is het uitzicht over Linz schitterend, alsof de stad in de palm van je hand ligt. Hitler is hier vele malen geweest. Hij wijdde er honderduit over de vernieuwing van de provinciehoofdstad waaraan hij honderden schetsen besteedde. Geen daarvan bereikte destijds

de gevestigde instanties. Als het aan hem had gelegen was de stad totaal verbouwd, maar veel verder dan de Nibelungenbrücke - de naam is door Hitler bedacht - over de Donau is het niet gekomen.

7

'Die ganze Akademie gehört in die Luft gesprengt!'

Gustl was in die tijd Hitlers enige vriend. Hij kwam uit een gezin dat een kleine stoffeerdiersfirma dreef. Het had niet veel gescheeld of Gustl had zijn droom 'Musiker' te worden aan de kant moeten schuiven om het bedrijfje van zijn vader over te nemen. De 17-jarige Hitler wist, tot verbazing van zijn vriend, de ouders er van te overtuigen dat het conservatorium de beste oplossing zou zijn voor hun zoon.

Psychologen zagen in de vriendschap met Kubizek een homo-erotische relatie. Vooral omdat de twee zich hecht aan elkaar bonden. Hitler stond Kubizek beslist niet toe dat hij een relatie zou aanknopen met anderen, mannen of vrouwen. Dit dominante patroon zien we onder meer ook zijn verhouding met Geli: een ziekelijke jaloezie. Die eigenschap kon Gustl maar zwaar verwerken. Intuïtief voelde hij dat iedere dissonant in de relatie het einde van deze bijzondere vriendschap zou betekenen. Hoewel de fijnbesnaarde Gustl vaak op eieren liep koesterde hij deze bijzondere band, die Hitler na vier jaar vriendschap abrupt zou verbreken.

Dat er in Kubizeks boek nauwelijks een hint naar zoiets persoonlijks als seks staat - slechts eenmaal: toen hij over masturberen begon kapte Hitler hem meteen af met de woorden 'zo iets doe je niet' -, is geen verklaring dat er tussen beiden op seksgebied nooit iets is voorgevallen. Over die dingen sprak men destijds liever niet, althans niet openlijk. Echter, de kans dat Hitler homo is geweest is nul: hij adoorde vrouwen. Al waren er ook mannen die op hem vielen. Op een avond werd hij vlak voor het elegante - nog altijd bestaande - Hotel Kummer in de Mariahilfer Strasse door een keurig geklede heer aangesproken, die hem en Gustl uitnodigde voor een diner. Beiden aten er goed van. Bij thuiskomst liet Hitler Gustl het heimelijk toegestoken visitekaartje van de heer zien. 'Es handelt sich um einen Homosexuellen', verklaarde Hitler zakelijk. 'Eine wiedernatürliche Erscheinung', die hij het liefst 'mit allen Mitteln bekämpft sehen wollte.' Het visitekaartje verdween in de potkachel.

Hitler adoorde vrouwen gelijk hij zijn moeder aanbad. Dat doen veel homo's ook, maar geen enkele homo loopt maandenlang vol van liefdesprikkel achter een vrouw aan. Hitler wel maar

bouwde voor zichzelf een beschermende factor in: hij ging voor het 'ganse': voor trouwen, over kinderen krijgen sprak hij nooit. Door zijn armoedige levenstandaard zag hij een vaste relatie niet zitten. Van een vluchtige ontmoeting kon zijn inzien geen sprake zijn, laat staan van een puur seksuele relatie. Hitler zag de liefde als opvoedkundige taak om 'de vlam van het leven', zoals hij zei, 'te bewaken'. Dat deed hij, vreemd genoeg, door te leven als een monnik. Een tegenspraak die niet alleen Kubizek, maar ook historici nooit begrepen hebben.

'De vlam van het leven bewaken'

Hitler

De liefde kwam voor het eerst in zijn leven toen hij zestien was. Avond aan avond staan beide vrienden bij het Schmidtoeck in Linz. Ze wachten op een meisje dat aan de arm van haar moeder deelneemt aan het dagelijkse corso op de Landstrasse. Hitler was smoorverliefd op

Stefanie (foto), maar durfde haar moeder - zoals destijds de etiquette - nooit aan te spreken met het verzoek een eindje met de dochter te mogen oplopen.

Jarenlang
beheerste
Stefanie zijn
denken, hij werd
er letterlijk ziek
van, maar kon

zich er niet toe zetten haar een aanzoek te doen.

Kubizek kreeg opdracht alles over Stefanie uit te zoeken. Toen hij Adolf vertelde dat ze graag danste, verzekerde Hitler zijn vriend dat hij haar 'dat snel zou afleren'. Veertig jaar later werd bekend dat hij haar uit Wenen een anonieme brief schreef, waarin hij uit de doeken deed kunststudent te zijn en na afloop van zijn studie graag met haar zou willen trouwen. Stefanie Rabatsch schonk geen aandacht aan de onbekende aanbieder, ze huwde een Oostenrijkse officier.

Tekening
gemaakt door
Hitler

Stefanie is belangrijk, samen met Kubizek is ze waarschijnlijk de laatste geweest in een periode dat Hitler nog over morele waarden beschikte. Die begonnen te verdwijnen in 1907 na de afwijzing door de kunstacademie en de dood van de moeder, vlak voor de Kerst dat jaar.

Na het bericht dat de geliefde moeder 'unheilbar Krank war' keerde Adolf terug naar Linz om haar in de laatste maanden van haar leven bij te staan. Voor het eerst in zijn leven kookt hij, boent de vloeren en zorgt voor 'de kleine' (Paula) in het 'nieuwe', goedkopere, huis dat ze sinds 1906 bewonen in de Blüttengasse 9 (tegenwoordig Blütenstrasse) in Linz-Urfahr (foto, middelste woning) waar het leven voor de weduwe iets goedkoper was dan in Linz-stad.

De 47 jarige Klara overlijdt op zaterdag 21 december om 2 uur in de ochtend. In Mein Kampf heet het: 'Ich hatte den Vater verehrt, die Mutter jedoch geliebt'.

Kubizek ontmoette Klara voor het eerst toen ze 45 was. 'Ze was twee jaar weduwe, had grijs haar, sprekende ogen en was, ondanks de droefheid die over haar heen lag, een knappe, zachtmoedige vrouw', schrijft hij. Het verdriet was vooral om haar kinderen om wie de zorgen groot waren en toenamen toen ze te horen kreeg dat ze borstkanker had. Wat zou er na haar dood met de kinderen gebeuren? De kleine, introverte, Paula ging naar halfzus Angela. Met haar zou het wel goed komen. Adolf was haar grootste zorg. Hoewel hij haar ervan had weten te overtuigen dat de kunstacademie voor hem de beste opleiding was, had ze er moeite mee. Het kunstenaarschap bood immers slechts een los vast bestaan. Toch was haar vertrouwen in hem niet verdwenen. Hij werkte hard, wellicht zou het hem gaan lukken een goede boterham in de kunst te verdienen. Over de 'afwijzing' vertelde Adolf haar nooit; overigens kreeg ook Kubizek er lange tijd niets over te horen. 'Ach, had hij maar een beroep geleerd, zoals jij, Kubizek. Mocht het straks in de muziek niet lukken, dan kun je altijd nog stoelen gaan stofferen', zei Klara.

Na de begrafenis keerde de achttienjarige Hitler terug naar Wenen. Met een portfolio met twaalf schetsen onder de arm was hij enkele maanden daarvoor, in oktober 1907, blakend van zelfvertrouwen de kunstacademie aan de Schillerplatz (foto) binnengestapt, in de vaste overtuiging dat ze hem daar zouden omarmen als een held. Het 'nee' was zo bedroevend dat hij weken nodig had om zich over die mislukking heen te zetten. De commissie deed hem het voorstel de architectenopleiding te gaan volgen. Hij had immers gedetailleerd

gebouwen getekend. Ook de toelating tot die opleiding mislukte, alleen studenten met een diploma van de Realschule kregen toegang en dat had Hitler niet. In 1908 mislukte ook een tweede poging om op de kunstacademie te komen. Toen haalde hij zelfs het toelatingsexamen niet.

Zijn tekeningen (zie voorbeeld boven) vallen onder de categorie genrestukjes. Juist Wenen, de stad die alles in de wereld betekende op kunstgebied, wilde inspirerende ideeën, geen panden, hondjes, bloemen en romantische berggezichten.

De afwijzing was niet de eerste klap die zijn grenzeloos zelfvertrouwen te verwerken kreeg. In Linz hadden hij en Gustl meegedaan aan een loterij. Hitler was er vast van overtuigd dat op het gekochte lot de hoofdprijs zou vallen. In de week voor de trekking bepaalde hij dat er met de geldprijs een etage met uitzicht op de Donau gekocht moest worden. Voor hem zou er een atelier in komen en een muziekkamer voor Kubizek. Tegelijk zou het huis een ontmoetingsruimte krijgen voor kunstenaars. Er was zelfs aan personeel gedacht dat de gasten moest bedienen. Wekenlang verkeerde hij in alle staten toen het lot niet in de prijzen viel.

Kubizek haalde met glans het toelatingsexamen voor het conservatorium. Begin 1908 trok hij bij Hitler in in de Stumpergasse 31 in Wenen. Hitler deed alsof hij aan de kunstacademie studeerde. Kubizek merkte pas dat er iets fout zat doordat Hitler iets heel anders deed dan met zijn neus in de kunstboeken zitten. Hele nachten - overdag sliep hij vaak tot laat in de ochtend, zijn hele leven bleef hij een nachtmens -, was hij bezig met het uitwerken van plannen om de armoede in Wenen te bestrijden... Op een dag stelde Kubizek de vraag hoe het op de kunstacademie ging. Hitler barstte los, hij schreeuwde: 'Diese Akademie! 'Lauter alte, verkrampfte, verzopfte, Staatsdiener, verstandsnislose Bürokraten, stupide Beambtenkreaturen! Die ganze Akademie gehört in die Luft gesprengt!' Kubizek wist genoeg.

8

Een uniek talent

Het wooncomplex aan de Stumpergasse is hoog en grijs. In zijn boek schrijft Kubizek

herhaaldelijk dat het nummer 29 was, maar historici bepaalden dat het nummer 31 moet zijn geweest. Aan de buitenkant oogt het, begin negentiende eeuw gebouwde, complex voornaam, van

binnen is het donker en stil. Ze woonden twee hoog achter, in een kleine kamer met uitzicht op een blinde muur. Zonlicht drong er nauwelijks in door. Overall lagen Hitlers tekeningen, schetsen en boeken, er stond een petroleumlamp, elektrisch licht ontbrak. Als later de piano van Kubizek er bijkomt moet zelfs

de magere Adolf lucht uit zijn lijf pompen om redelijk normaal door de kamer te kunnen lopen zonder tegen iets aan te stoten.

Lopend denken deed Hitler veel. Hele nachten hield hij Gustl uit zijn slaap, terwijl hij betoogde over alles wat hem bewoog: de kunst, de politiek, het straatleven, de mensen... Overal had hij, evenals in Linz, een mening over, voor elk probleem droeg hij zijn oplossing aan. Avond aan avond, nacht na nacht, werkte hij aan de uitvoering van bizarre plannen waarin vooralsnog alleen hij heilig geloofde, zoals de oprichting van een ruim honderd man groot mobiel orkest. Muziek, zo betoogde Adolf, hoort bij de opvoeding van het volk. Hier volgde hij de Duitse Turnvater Ludwig Jahn, die opvoeding als een belangrijk onderdeel van de nationalistische plicht zag. Als Kubizek naar de plannen keek en vroeg wie dat allemaal moest gaan betalen, antwoordde de achttienjarige steeds: 'Das Reich!'

Kubizek luisterde vaak met een half oor naar de ellenlange monologen, terwijl zijn ogen zwaar werden van de slaap. Sliep hij, dan maakte Hitler hem wakker en vroeg hem om zijn mening. Hij werd kwaad als hij merkte dat Kubizek de draad van het verhaal kwijt was.

Hitler streed met zichzelf en de wereld om hem heen. Hij was hoog begaafd, maar geen school wilde hem lang hebben. De onrust in zijn jeugd, het verlies van beide ouders en Stefanie - die hij nooit direct durfde aanspreken -, plus zijn karakter om steeds verder te duwen, nooit stil te staan, kennis te vergaren en tegelijk te streven naar een wereld in Wagneriaanse sferen, dat alles tegen een achtergrond die onwrikbaar vast zat in de hiërarchie van het keizerrijk, maakte Hitler tot een complexe persoonlijkheid. De overgevoelige jongeling barstte snel in tranen uit als hem iets beroerde. Dat hij psychisch ernstig aangedaan was stond wel vast, maar wie interesseerde dat in de metropool? Vaak begaven zijn zenuwen het en dan schreeuwde hij zijn woede uit. Vaker waren er momenten van ijver en geldingsdrang.

Op een gegeven moment kreeg Kubizek het idee dat zijn vriend zich het lot van de vele arme Weners daadwerkelijk aantrok, wat geenszins het geval was. Weliswaar zwierf Adolf vaak dagenlang door arbeiderswijken als Meidling en Rudolfsheim en keek hij, met de nadruk op keek, naar de erbarmelijke omstandigheden waaronder de bewoners van deze arme wijken leefden, nooit ging hij met ze in debat, nee, hij, die zelf bijna niets had, maar van de erfenis van zijn ouders toch nog altijd beter leefde dan deze mensen en geen wezenlijke taak omhanden had, bleef altijd een buitenstaander. Terug in de Stumpergasse zat hij wel altijd wel vol met ideeën om hun lot te verbeteren en niet alleen hun lot, zoals Kubizek opmerkt, maar het lot van alle arbeiders. Evenals in de liefde zocht Hitler ook hier nooit naar deeloplossingen. Bij hem ging het altijd om de 'Totallösung', die uiteindelijk zou uitmonden in de 'Endlösung'.

Hitler voelde intuïtief aan dat hij over een uniek talent beschikte: zijn spreek talent. Wie over dat talent beschikt kan de massa mensen, goedschiks of kwaadschiks. Hitler keek in Wenen om zich heen en zag dat er in de politiek genoeg lieden waren die met hetzelfde talent het volk gebruikte om hogerop te komen. Niet alleen Ritter von Schönerer behoorde daartoe, ook Karl Lueger, de burgemeester van Wenen.

Hitler volgde de weg van Luegers

Christelijk-Sociale Partij, die op een lijn stond met Schönerer. Het waren antisemieten en ze spuiden kritiek op iedereen die van origine geen Duits sprak. De steun aan de partij was groot, maar wat wil je in een stad die er, zelfs nu, geen moeite mee heeft om straten naar Jodenhaters te vernoemen. Lueger kreeg zijn Dr. Karl-Lueger-Ring, die pas sinds 2012 Universitätsring heet, maar in de stad staan nog tal van monumenten met Luegers naam. Ook Franz Xaver Stauracz kreeg een straat, die er nog steeds is. Stauracz was met zijn hetzes tegen de Joden een wegbereider voor de Holocaust.

De keizer oordeelde de racistische Lueger een revolutionair – een woord dat Hitler na aan het hart gebakken lag. Lueger liet zich echter niet wegdrukken, hij kreeg de steun van het volk, want zo werkt de - door Hitler misbruikte en gehate - democratie: wie het volk op zijn hand heeft wint, en de winnaars zijn doorgaans politici met de mooiste beloften. Hij begon nu steeds meer af te

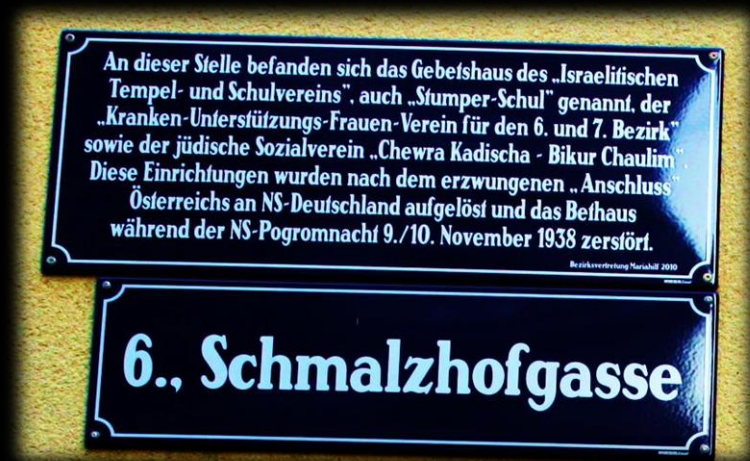
wijken van het pad der kunsten. De genadeslag gaf een opera die hij, samen met Kubizek, probeerde te componeren. De compositie Wieland der Schmidt verdorde onder zijn handen, zelfs met de muzikale ondersteuning van Kubizek - die er van het begin af geen heil in zag - verlepte het werk. Nu richtte Adolf zijn antennes meer en meer op wat er op de straat gebeurde. Hij begon zich te verdiepen in politiek en deed dat, zoals met alles, als een fanaticus.

Hij nam Kubizek mee naar het parlement waar alle talen van het Oostenrijk-Hongaarse rijk

door elkaar klonken. Hitler ergerde zich mateloos aan de - ellenlange - debatten in talen die hij niet verstond: Tsjechisch, Kroatisch, Italiaans.... Duits moest het worden, vond Hitler. Niets dan Duits....

De straat werd zijn universiteit. De apolitieke Kubizek het volk, waarop Adolf nacht na nacht zijn politieke monologen uitprobeerde. Hij haalde zijn stof overal vandaan en vergat niets. Het lezen beperkte zich in deze periode grotendeels tot kranten. Misschien was het toeval, maar in de Stumpergasse stond de uitgeverij van de krant van Schönerer. Op straat kreeg zijn politiek vorm. Op slechts enkele tientallen meters van nummer 31 kwam hij vrijwel dagelijks langs de

Stumper - Schul, een joods gebedshuis. In de sjoel waren diverse joodse sociale instellingen gevestigd, zoals een ziektekostenverzekering voor joodse vrouwen. Het gebouw werd in de Kristalnacht - 9 op 10 november 1938 - verwoest. In dezelfde buurt, vlakbij het sterfhuis van Joseph Haydn, opende de Weense Gauleitung in 1931 haar hoofdkwartier in een voormalig café, Hirschengasse 25. Het huis stond bekend als Adolf-Hitler-Huis.

Dwars op de Stumpergasse ligt de Mariahilfer Strasse, evenals in Hitlers tijd ook nu een drukke winkelstraat. Hoe ze het klaarspeelden is een raadsel, maar Kubizek en hij liepen in ruim vijftien minuten van de Hofoper naar huis; ze moeten hebben gerend. Op hun tocht passeerden ze Café Casa Piccola, waar de in 1950 overleden actrice Lina Loos regelmatig verkeerde. De Oostenrijks actrice was zeven jaar ouder dan Hitler. Een van haar uitspraken nestelde zich in het collectieve geheugen van de Oostenrijkers: *'Man muss nur den mut haben, alles auf die Spitze zu treiben. Wer ausweicht, weicht sich selbst aus, und wer sich selbst ausweicht der findet sich nich.'* In verhevigde mate was dat ook van toepassing op Hitler.

Adolf ergerde zich aan cafés, zoals hij zich aan alles stoorde dat niet aan zijn normen voldeed. Ook de losse moraal in Wenen was hem een gruwel. In die jaren boden zich in elke drukke straat en stille steeg vrouwen aan voor betaalde seks. Hitler liep er met een verkrampd gezicht langs. Eenmaal zochten hij en Gustl een grotere kamer. De eigenaresse van het huurhuis liet ze tijdens de ontvangst een glimp van haar naakte lijf zien. Gustl kwaad meetrekkend verliet Hitler de woning. Maar Hitler zou Hitler niet zijn geweest als hij ook de 'Pfuhl der Laster', zoals hij het noemde, niet tot op de bodem had uitgezocht.

Op een avond liepen hij en Gustl door de Spittelberggasse, destijds de hoerenstraat van de stad. Achter de ramen zaten vrouwen bij wie 'de vlam van het leven was uitgeblust' (Hitler). Volgens Adolf waren ze allemaal in de afgrond gevallen en reddeloos verloren.

In die tijd nam je niet zo maar een vrouw mee naar je kamer. Hun hospita, Maria Zakreys, zag daar streng op toe. Damesbezoek betekende het einde van de huur. Gustl nam nog wel eens - met bewilliging van Zakreys - studentes mee voor bijles, wat hem op een berisping van Hitler kwam te staan, die studerende en werkende vrouwen onzin vond.

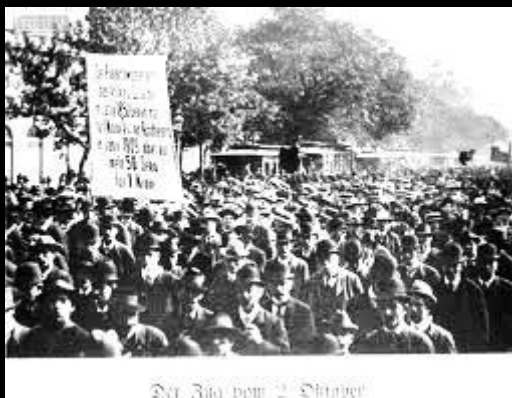
Hitler zocht in Wenen geen contact met vrouwen, maar zij wel met hem. Mooi was hij niet: mager, bleek gezicht, zwart haar, snorretje, nog niet de snor die later zijn handelsmerk zou worden. Hij had echter iets dat voor veel vrouwen onweerstaanbaar is: zijn hele *dasein* straalde bescherming uit. Zijn ogen, zijn houding, er sprak onverzettelijkheid uit, dat waren belangrijke redenen waarom veel vrouwen voor hem vielen (de nazi-partij zou later veel vrouwelijke

aanhangers tellen). In de Hofopera reikte een bode hem menigmaal briefjes aan van heimelijke vereersters die hem graag wilde ontmoeten. Tot verbazing van Gustl sloeg hij alle uitnodigingen af. Hitler ging, zoals gezegd, voor het 'totaal'.

De nieuwe mode, die in Wenen in ruime mate opgeld deed, was niet aan hem besteed. Volgens de bewaker van 'de vlam des levens' moest een vrouw altijd decent gekleed gaan, met korset dat spreekt. De echtgenote van de kunstschilder Gustav Klimt, de kleermaakster Emilie Flöge (zie foto, Flöge op een schilderij van Klimt), dreef samen met haar zus Helene, een haute-couture-salon in de Mariahilfer Strasse. In de Schwester Flöge kocht de chique van Wenen kleren waar een korset niet meer onder hoefde. Na de Anschluss was deze winkel, die contacten onderhield met Coco Chanel en Christian Dior in Parijs, de eerste in Wenen die haar deuren sloot. De schilderijen van de in 1918 overleden Gustav Klimt bestempelde de nazi's als 'entartet'.

Nachtenlang orakelde Hitler tegen Kubizek over zijn ideeën om Oostenrijks en Duits bloed te laten samensmelten. Adolf ging er volkomen in op, soms tot tranen toe geroerd. Kubizek waagde het niet er tegenin te gaan op straffe van een woedeaanval maar deed de verhalen in stilte af als hersenspinsels. Jaren later werden ze realiteit. Bijna alles wat Hitler als jongeling uitbraakte werd waarheid. Hij zou, in navolging van Von Schönerer, eerst het gewone volk aan zich binden met een beter sociaal leven, dan de sprong maken naar de herinrichting van Duitsland, een Duitsland waarin iedereen het goed zou hebben, vooral het 'arme, verratene Volk, die kleinen Leute!' 'Geen student zal meer in rot hokken als het onze hoeven te leven, Gustl. Ze kunnen gratis naar musea, concerten en toneel.' En met overslaande stem vervolgde hij: 'Ik zal radicaal een einde maken aan heren die de arbeiders denken uit te buiten. De storm van de revolutie zal ze treffen!' De 'storm van de revolutie', die uitdrukking kwam steeds weer terug. Om de woonsituatie van de arbeiders te verzachten bedacht hij ter plekke alleenstaande woningen met daarin appartementen voor verschillende families. Dergelijke huizen zijn er later inderdaad gekomen.

In de Stumpergasse 31 voerde hij de boventoon, buiten viel hij niet op. Zelfs bij grote demonstraties, waar hordes mensen schreeuwden om maatregelen tegen de armoede, bleef Adolf aan de zijlijn staan. Hij, die in 1923 in München zelf een opstand zou ontketenen, deed bij spanningen in Wenen niets. Wel ontdekte hij dat er niet veel nodig is om een massa tot 'ontploffing' te brengen. Hij had het bij het juiste eind dat het denkvermogen van de massa klein is en er sujetten tussen zitten die letterlijk tot alles in staat

zijn, zelfs moorden, als je ze maar de kans geeft...

Hitler wisselde in Wenen zelden een woord met arbeiders of actievoerders. In werkelijkheid was hij niet begaan met de kleine luiden. Ook later zou het volk voor hem niet meer zijn dan een vehikel om te klimmen op de politieke apenrots en zijn macht tot ongekennde hoogte uit te bouwen, tot hij over zoveel macht - Reichsführer, Reichskanzler en opperbevelhebber van de strijdkrachten - beschikte als geen mens voor hem ooit bezeten had.

In zijn boek schrijft Kubizek dat Adolf nooit sprak over oorlog of 'Weltpolitik'. Hij kreeg zelfs sterk de indruk dat zijn vriend 'pacifist was'. Naar aanleiding van krantenberichten dat vliegtuigen ook heel goed bruikbaar waren voor militaire doeleinden, benadrukte Hitler dat het vliegtuig vooral bedoeld was om snel van A naar B te kunnen komen, en zeker niet geschikt was voor oorlogsdoeleinden. Hij was weliswaar niet tegen militaire dienst, maar wel tegen het Oostenrijkse leger dat hij als een veelkoppig monster beschouwde. Hitler ontraadde Kubizek zijn militaire dienstplicht in Oostenrijk te vervullen. Duitsland zou het best zijn. Toen Hitler in Oostenrijk moest opkomen voor zijn nummer zat hij al in München, waar hij zich in augustus 1914 vrijwillig meldde als soldaat.

Er waren wel meer dingen waar hij met Kubizek nooit over sprak, zoals de filosofie. Hij las onder meer werk van Friedrich Nietzsche en de Divina Commedia – Goddelijke Komedie – van Dante Alighieri, een duizelingwekkende reis naar het hellerijk. Ook 'De Vorst' (Il Principe) van Niccolò Machiavelli ging door zijn handen – 'In de politiek is alles toegestaan, immorele middelen: list, bedrog, verraad, meened, omkoperij, verdragbreuk, geweldpleging'. Verder las hij Grundlagen des neunzehnten Jahrhundert van Houston Steward Chamberlain. Dit in 1899 geschreven werk is de poort tot het antisemitisme in Duitsland.

Terwijl de naïeve, gevoelige Kubizek medelijden koesterde met zijn jongere vriend, probeerde Hitler telkens op hem zijn denkbeelden uit. Hitler hield hem van zijn studie wanneer het hem paste, foeterde hem uit, maar sloot steeds vrede en Kubizek pikte het allemaal. Hitler was in zijn ogen immers een 'bijzondere vriend'. Zelfs toen de resten van de Führer onder een vuilcontainer op een Russische compound in Magdeburg lagen en door het afgrijslijke immorele van zijn regime de wereld in shock verkeerde, beschouwde Kubizek hem toch vooral als ... 'zijn jeugdvriend'.

9

'Een onmetelijke Trottell'

O ver Joden en andere niet-Germanen sprak Hitler wel uitvoerig met Kubizek. Dat deed hij in Linz, maar vooral in Wenen. 'Heb je het gehoord Gustl, Tsjechisch!' Even later: 'Wat is dat? Servisch! En wat doen die Albanezen hier? Daar heb je je Duitse Wenen, Gustl! Die horen hier niet thuis!'

Zijn haat richtte zich vooral tegen de Joden. Waarschijnlijk omdat de CSP van Lueger daarmee succes boekte.

'Maar nee, ons bloed is het niet'

Hitler

Orthodoxe Joden liepen in kaftans met lange zwarte haarlokken en brede hoeden op door de stad. Aan de meeste andere Joden zag je niet af dat ze Joods waren, ze zaten in koffiehuisen en cafés, bezochten de universiteit en andere opleidingen, kortom er was geen verschil met de Oostenrijkers, deze Joden waren volkomen geassimileerd. 'Maar nee, ons bloed is het niet', concludeerde Hitler. Gek genoeg stoorde hij zich niet aan Gustav Mahler en Felix Mendelssohn Bartholdy, Joodse componisten van wie hij vaak concerten bezocht.

Hij zette zich vooral af tegen de 'kleine' Joden, veelal de armste der armen, die op straat hun kostje verdienden. Dat waren lieden waar ook de meeste Weners op scholden omdat ze in hun ogen het straatbeeld verpestten. In de Mariahilfer Strasse stond zo'n Joodje. Hij probeerde zijn waar aan de man te brengen en sprak voorbijgangers aan. Sommigen drukten hem schielijk een paar Grosschen in de hand en liepen door zonder iets te kopen, anderen scholden hem uit. Uiteindelijk verscheen er een agent die de man aanhield op verdenking van - verboden - bedelarij. Hij moest mee naar het bureau. Hitler, die het gebeuren vanaf een afstandje zag gebeuren, ging - nieuwsgierig als hij was - als getuige mee. Bij de fouillering trof de politie in zijn kaftan drieduizend kronen aan. 'En dat noemt zich arm, wat een huichelaar!', schreeuwde Hitler bij thuiskomst. Een paar dagen later sloot hij zich aan bij de Oostenrijkse Antisemietenbond, een hoogst uitzonderlijke daad voor iemand die altijd en overal buiten wilde staan.

Voor Hitler waren Joden 'een giftige plaag uit het Oosten'. 'Het beste zou zijn ze te verplaatsen naar gebieden waar ze het rijk alleen hebben', vond hij. Gustl, die zich om dat soort dingen niet druk maakte, haalde zijn schouders op. Toen Hitler bleef doorzeuren verwees Gustl naar het slotkoor in de negende symfonie van Beethoven: 'Alle Menschen werden Brüder, als de wereld naar die woorden zou leven zou het er een stuk beter uitzien', zei hij. Hitler ontstak in woede en schold zijn vriend uit voor 'een onmetelijke Trottell!'

Op 9 april 1908 namen de vrienden met een handdruk afscheid op het Westbahnhof. Gustl had met goed gevolg het examen aan het conservatorium afgelegd en reisde naar Linz om zijn militaire dienstplicht te vervullen. Toen hij dat najaar terugkeerde was Hitler, zonder bericht achter te laten, verdwenen. Ook in de tussentijds geschreven correspondentie repte hij met geen woord over zijn vertrek.

In de Eerste Wereldoorlog vertrok Gustl naar de slagvelden in het oosten. Zijn carrière als Stadtkapellmeister in Marburg an der Drau was gebroken. Aan muziek had de nieuwe staat Oostenrijk nu even geen behoefte. Na 1918 kreeg hij een baan als gemeentesecretaris in Eferding bij Linz.

Na zijn vertrek uit de Stumpergasse klopte de graatmagere 'kunstenaar' uiteindelijk aan bij het Männerwohnheim in de Meldemannstrasse 27. Voor een luttel bedrag per week kon je daar - tot in het begin van deze eeuw - slapen en douchen. Tegenwoordig is de voormalige dak- en thuislozenopvang een luxe Seniorenheim.

Overdag wandelde de ziekelijk ogende jongeling door het centrum. Om geld te verdienen tekende hij gebouwen en pleinen, zoals de Hofoper en de fontein voor de Franziskanerskirche aan de Weihburggasse (foto, pagina 29). Later, toen hij Führer was, werden er verdraaid goede kopieën van zijn tekeningen gemaakt. Voor een origineel exemplaar betaal je tegenwoordig al gauw ettelijke duizenden euro's.

De Franziskanerskirche aan de Weihburggasse, Wenen.

Jarenlang hoort Gustl niets van Hitler. Hij neemt aan dat hij gesneuveld is. Op een herfstavond in 1923 valt zijn oog op de Münchner Illustrierte met op de cover zijn vriend. 'Der bekannte Massenredner der Nationalsozialisten, Adolf Hitler', staat er onder de foto. Gustl voelt medelijden met de man die zo graag kunstenaar wilde worden en zich nu op het dunne ijs van de politiek begeeft. Hij is blij met zijn vaste baan.

In de daaropvolgende jaren groeit Hitlers populariteit tot ongekennde hoogte, vooral in de periode 1929 - 1933. Gustl hoort en leest nu steeds meer wat hij allang weet uit die kleine kamer in de Stumpergasse. Zijn jeugdvriend is ouder geworden maar voor de rest hetzelfde gebleven. Wel kijkt hij nu anders naar de correspondentie en tekeningen van zijn jeugdvriend, die in een kist op zolder liggen. Ze hebben historische waarde gekregen.

Als Hitler in 1933 rijkskanselier van Duitsland is schrijft Kubizek hem voor het eerst een brief, daarin feliciteert hij hem met het bereikte resultaat. Enkele maanden later komt er een 'Lieber Kubizek' brief terug: 'Vielleicht ware es möglich dass Du mich besuchst'.

In april 1938 is het zo ver. Op de negende, precies dertig jaar na hun afscheid in Wenen, drukken

ze elkaar opnieuw de hand, nu in Linz. Tijdens de ontmoeting in het (verdwenen) Hotel Weininger geeft Hitler in het bijzijn van Kubizek orders om de studie van zijn drie zonen te betalen, wat inderdaad gebeurt. Over de correspondentie en tekeningen die Kubizek van hem bezit zegt Hitler: 'Diese Dokumente sind Ihr alleiniger Besitz, Kubizek. Niemand kann Ihnen dieselben streitig machen'. Die woorden zouden de unieke correspondentie beschermen. In de jaren daarna

deden regeringsinstanties in Berlijn en München diverse malen een beroep op hem om deze 'waardevolle papieren door het rijk te laten bewaren', iets wat Kubizek steeds hardnekkig weigert.

Door zijn hechte jeugdvriendschap met Hitler is menig een in de top van de nazipartij geïnteresseerd geraakt in zijn ervaringen met de Führer. Rudolf Hess ondervraagt hem uitgebreid ('Had hij vroeger ook al geen gevoel voor humor?'). Partijsecretaris Martin Bormann ziet er nauwkeurig op toe dat niemand buiten zijn kennis met Kubizek over de Führer in contact treedt.

Kubizek zag Hitler nog tweemaal, beide keren tijdens het Wagner Festival in Bayreuth: in 1939 en op 23 juli 1940, de laatste keer, kort. De Führer liep in de muziektempel (foto links) met hem op. 'Es ist ein Jammer. Ich bin doch nicht Kanzler des Grossdeutschen Reiches geworden, um Krieg zu führen. Dieser Krieg nimmt mir meine beste Jahre. Sie wissen Kubizek, wieviel ich noch vor mir habe, was ich noch bauen will. Das möchte ich aber selbst erleben, verstehen Sie mich? Sie wissen am besten wie viele Pläne mich von Jugend auf beschäftigen. Nur wenig davon konnte ich bisher in die Tat umsetzen. Noch habe

ich unerhört viel zu tun. Wer soll es machen? Und da muss ich zusehen, wie mir der Krieg die wertvollsten Jahre nimmt. Es ist ein jammer. Die Zeit bleibt nicht stehen. Wir werden alter, Kubizek. Wie viele Jahre noch – und es ist zu spät, um das zu verwirklichen, was noch nicht gesehen ist.'

Zand in de ogen van een apolitieke naïeveling die niet eens lid was van de partij. Het is de 'goede' Hitler, de man die het beste voor heeft met 'zijn' volk, zo lijken de woorden die hij tegen Kubizek sprak. Hij wilde zo veel goeds doen, maar het was de oorlog die hem dwarsboomde, en

hij had de oorlog niet gewild. 'Dieser Krieg' was hem opgedrongen, zo wil hij doen geloven, door, zoals we sinds '45 weten: de Joden. Zij zouden al zijn prachtige plannen die hij met het rijk voorhad hebben gedwarsboemd, terwijl hem toch alleen het beste voor ogen stond. We weten wel beter.

Zijn vriend luistert en zegt niets. Hij is gelijk het volk, laat zich iets aanleunen, betoveren, tot de zeepbel barst en alles in puin ligt.

In 1942 sloot Kubizek zich aan bij de nazipartij. Hij liet zich overhalen door zijn superieuren, het tij is gekeerd: de strijd op leven en dood aangebroken. Niemand mocht aan de kant blijven staan.

Zijn bekendheid met de Führer biedt voordelen. Het betekent onder meer de redding van 'de dokter van de Armen', dr. Bloch uit Linz, een Jood, die Hitlers moeder tijdens haar ziekte behandelde. Na een brief aan jeugdvriend Hitler mag Bloch uitwijken naar de Verenigde Staten waar hij de inlichtingendienst helpt bij het opzetten van een psychiatrisch rapport over Hitler.

Na de oorlog verhoren de Amerikanen Kubizek gedurende zestien lange maanden, daarna mag hij gaan. In 1953 komt zijn boek *Adolf Hitler, mijn jeugdvriend*, op de markt. Hij overleed op 23 oktober 1956, 68 jaar oud.

10

Nawoord

Vrijwel wekelijks is er op de tv aandacht voor het Derde Rijk. Met Churchill, Stalin en Mussolini heeft de geschiedenis afgerekend. Hun levens waren, in vergelijking met dat van Adolf Hitler, 'normaal'. Hitler blijft boeien. Boeken, films, tegenwoordig zelfs humoristische films en (geboycot) reclame (de jonge Hitler verongelukt opzettelijk door een nieuw type Mercedes die gevaar vroeg herkend). De inktzwarte zijde van Stalin of de amoureuze kant van Mussolini zijn bovenmaats, maar Hitler wint.

Zijn leven en de wijze waarop hij aan de macht kwam is ongeëvenaard. Vooral zijn jeugd is voor historici een moeilijke periode, want eigenlijk doet alleen zijn vriend Kubizek daarover verslag en dan alleen over de vier jaren dat ze samen waren met flashbacks naar eerdere perioden, maar die heeft hij ook maar van horen zeggen. Bovendien: wat verzoon Kubizek, wat niet? Er valt bijna niets te verifiëren. Verder is er summier archiefmateriaal uit de vroegste periode, eigenlijk niet meer dan wat namen. Eigenlijk is het bijna ongelooflijk dat er uit zijn jeugd nooit iemand is geweest die de historie wijzer heeft gemaakt over zijn doen en laten in die tijd. Waarschijnlijk heeft het gebrek aan vrienden te maken met de vele omzwervingen van de familie en de vaak korte verblijfperiodes in de verschillende plaatsen. Bovendien waren bekenden die hij niet mocht hun leven niet zeker. Er gaat een verhaal over een schoolkennis die hem ooit naakt zag en van die gebeurtenis een tekening maakte. Vriend en tekening verdwenen spoorloos.

Een (bij)gelovige zou kunnen denken dat er in Hitlers leven hogere machten aan het werk zijn geweest. Alle ingrediënten voor een heldensage zijn aanwezig. De 'revolutionair' ziet een eeuw na de Franse revolutie van 1789 het levenslicht. Zijn moeder komt uit een gezin van twaalf kinderen, denk aan de twaalf discipelen. De geboorte vindt plaats op Goede Vrijdag, in het hart van Europa. Zijn vader komt uit Strones, wat sterk lijkt op het Engelse stones, wat niet alleen staat voor steen, maar ook voor massa. De moeder van de vader heette Maria, dat spreekt voor zich. De vader onttrekt zich aan het Waldviertel, iets wat destijds maar heel weinig mensen uit zijn sociale klasse lukt. Hij weet zich op te werken tot gezaghebber. Adolf wapent zich al vroeg tegen autoriteit. Zijn moeder is een slaafse vrouw met hypnotiserende ogen, ze bemoedert hem eindeloos waardoor de jonge Adolf alle tijd voor zichzelf krijgt.

Als zijn passie voor muziek ontluikt ontdekt hij Wagner, de componist die teruggrijpt op Noorse en Duitse sagen en die in vernieuwende muziek en libretto's vat. Hitler is 'entzückt'! Hij kan zijn passie delen met een daadwerkelijk geïnteresseerde, de naïeve Kubizek. Nu is er tegelijk iemand om zijn ongeëvenaarde spreek talent, gepaard aan een bevlogen overtuigingskracht, op uit te proberen.

De nachtbraker Hitler lijdt diepe armoede, beleeft het leven aan de onderkant en kan later, wanneer de economische crisis in Duitsland zijn hoogtepunt bereikt, met de opgedane ervaringen overtuigend 'oplossingen' aandragen.

Hitlers wens een Wagneriaanse held te zijn lijkt in vervulling te gaan. Plotseling was hij er, handelde, en verdween als de bliksem. Een spook, een demon, een lange gil in de stikdonkere nacht, meer was hij niet. De Duitsers dachten een genie in huis te hebben gehaald, maar hij was een dwaas en een misdadiger tegelijk. Het vreemde is dat het Duitse volk wist dat hij de democratie om zeep zou helpen. Toch kozen ze in die barre tijd liever voor eten en werk dan voor democratie. Hitler, de tovenaars, was de laatste strohalm die gedoemd was te knakken.

De Amerikaanse inlichtingendienst Office of Strategic Services (OSS), de voorloper van de CIA, onderzocht zijn psyche aan de hand van indrukken van tal van mensen die hem van nabij kende. Daaruit blijkt dat hij intelligent was, maar tegelijk meedogenloos, dominant, paranoïde en over een bovenmatige eigendunk beschikte. Dezelfde kwalificaties komen psychologen tegen bij doorgewinterde gangsters. De leider van het onderzoek, de psychoanalyticus C. Langer, kwalificeerde hem als een neurotische psychopaat. Begin 1944 voorspelde hij dat, mochten alle mogelijkheden voor Duitsland om te winnen vervlogen zijn, de dictator alles in de steek zou laten en zelfmoord plegen.

Hitler zou, volgens sommige geïnterviewde, een sterke hang naar sadisme hebben gehad maar, evenals bij Heinrich Himmler, de Reichsführer SS, onder wie de concentratie- en vernietigingskampen resulteerde, is die eigenschap nooit bij hem vastgesteld. Hij bleef als Führer dezelfde als in Wenen: een observator, die mondeling maatregelen trof die miljoenen mensen de dood injoegen. Het enige wat hem interesseerde was dat Duitsland de gestelde doelen zou bereiken en de partij vast in het zadel bleef zitten, niets meer, niets minder.

Iedereen stelt zich bij misdaden van een omvang als begaan door het Derde Rijk een 'beest' voor, een bloeddorstige monster die als een waanzinnige tekeer gaat. Niet Hitler en ook niet

Himmler: zij waren de 'chirurgen' die vanachter een bureau met hun scalpel sneden. Toen alles spaak liep verhevigde Hitler zijn aanvallen, vooral op de Joden. Hij schoof ze de schuld van alles in de schoenen.

In 1940 oordeelden de Duitsers Hitler groter dan Napoleon. Een volkomen ontspoorde vergelijking. De Franse keizer baadde in het bloed, maar alleen op het slagveld. Waar hij kwam veranderde er veel ten gunste van de bevolking: het metrieke stelsel, het bevolkingsregister, nieuwe wetgeving en bestuurlijke vernieuwingen, beter onderwijs en gezondheidszorg, carrièrekansen voor iedereen om enkele grootscheepse veranderingen uit het Napoleontische tijdperk te noemen. Waar Hitler kwam doken dood en verderf op. Van hem heeft men hoegenaamd niets dan ellende gehad. Hij probeerde het, zeker in het begin van zijn politieke carrière, te doen voorkomen dat hij een goed mens was. Maar, indachtig de woorden van de filosoof Thomas van Aquino (†1274),: 'Niet hij heet een goed mens die een goed denkvermogen heeft, maar die een goede wil heeft'. Het laatste bezat Hitler zeker niet.

In de vroege ochtend van zondag 5 april 1970 verliet een Russische legervrachtwagen een buitenwijk van Magdeburg over de provinciale weg naar Biederitz. Op de laadvloer, onder de donkergroene kap van zeildoek, stonden enkele kleine kisten. Daarin de botten van Hitler, Eva Braun en de familie Goebbels. De wagen stopte naast de Varkensbrug (foto) over het riviertje de Ehle. Na het plaatsen van een wegafzetting werden de laatste resten van de naziprominenten verast.

Die dag was het precies 157 jaar geleden dat er in de buurt een veldslag plaatsvond tussen Pruisische, Russische en Napoleontische troepen. De kamp betekende het einde van Napoleon in de Duitse gebieden....